

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Κρίση της Δημοκρατίας και τρόποι αντίστασης: Η πείρα του συνδικαλιστικού κινήματος των εργαζομένων στην επισφάλεια

Άννα Κουμαντάκη,
Δρ. Κοινωνιολογίας, Διδάσκουσα ΕΑΠ &
Αθανάσιος Τσακίρης
Μεταφραστής, Δρ. Πολιτικής Επιστήμης ΕΚΠΑ

Εισαγωγή: Τα κοινωνικά κινήματα της Μεταπολίτευσης

Στο παρόν άρθρο θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τους λόγους που οδήγησαν στην κρίση και τη συρρίκνωση των δημοκρατικών θεσμών στην χώρα μας την τριετία 2019-2022, με το πρόσφατο σκάνδαλο των «επισυνδέσεων» να αποτελεί μια δραματική εξέλιξη. Κατά τη γνώμη μας, η κρίση της δημοκρατίας οφείλεται σε μια επίμονη και χρόνια προσπάθεια του πολιτικού κατεστημένου της πατρίδας μας να αποδομήσει και να απαξιώσει τις μορφές συλλογικής δράσης που ταυτίζονται με την εργατική τάξη και τα κοινωνικά κινήματα. Η προσπάθεια να επιβληθεί «το τέλος της Μεταπολίτευσης» ενορχηστρώθηκε από πολιτικά και οικονομικά κέντρα που ήταν ταυτισμένα με τη νεοφιλελεύθερη εκδοχή του πολιτικού προγράμματος για τον εκσυγχρονισμό της χώρας¹. Συγκεκριμένα γεγονότα, όπως η διαχείριση του δημόσιου χρέους κατά τα έτη 2009-2019, η επιβολή μέτρων λιτότητας μέσω των μνημονίων, η συνακόλουθη οικονομική κρίση αλλά και το ξέσπασμα της πανδημίας τη διετία 2020-2022, ενίσχυσαν και διευκόλυναν αυτή τη στρατηγική προσπάθεια. Στο παρόν κείμενο θα παρουσιάσουμε τις συνέπειες της νεοφιλελεύθερης αυτής στρατηγικής στον κοινωνικό παράγοντα και θα αναδείξουμε τον αγώνα του συνδικαλιστικού κινήματος να διατηρήσει στοιχειώδεις μορφές συλλογικότητας και ταξικής αλληλεγγύης στους εργασιακούς χώρους.

¹ Εδώ αξίζει να υπογραμμιστεί ότι ο «εκσυγχρονισμός» είναι ένας όρος με πολλές αναγνώσεις τόσο από την Αριστερά όσο και από τη Δεξιά. Θεωρούμε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα την ανάγνωση εκείνη που συνδέει τον εκσυγχρονισμό με την ενδυνάμωση ενός δημοκρατικού, προοδευτικού και αντιλαϊκιστικού μετώπου που απεχθάνεται τόσο τη φασίζουσα Δεξιά όσο και την κομμουνιστική Αριστερά ως εξίσου αυταρχικές και επικίνδυνες για τη δημοκρατία. Αυτή είναι η ανάγνωση των δυνάμεων του «ακραίου Κέντρου» (Σεβαστάκης, 2022). Μια κριτική απάντηση δίνεται σε άρθρο του Παπανικολόπουλου (2022), όπου οι δυνάμεις του χώρου αυτού ταυτίζονται με τη νεοφιλελεύθερη Δεξιά.

Η ενίσχυση της αλληλεγγύης και της κοινωνικής ζωής² κατά τη Μεταπολίτευση

Η Μεταπολίτευση στην πρώτη της φάση ήταν μια περίοδος δυναμικής διεκδίκησης των δικαιωμάτων κοινωνικών ομάδων οι οποίες μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν στο περιθώριο, όπως οι γυναίκες και οι βιομηχανικοί εργάτες (Τουρναβίτη, 1990β· Κουμανταράκη, 2020, σελ. 65). Το εργοστασιακό κίνημα στους χώρους εργασίας, το φοιτητικό κίνημα στα πανεπιστήμια, το οικολογικό και το φεμινιστικό κίνημα διεκδίκησαν μαζί κοινωνικά δικαιώματα, μεγάλο μέρος των οποίων αποκρυσταλλώθηκε θεσμικά κατά τη πρώτη τετραετία διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ.

Εκείνη την περίοδο συγκροτήθηκε μια κουλτούρα αλληλεγγύης και μαζικής διεκδίκησης, οι οποίες οδήγησαν σε εμπάθυνση της δημοκρατίας (Τσακίρης, 2006· Koumandaraki & Tsakiris, 2018· Κουμανταράκη, 2019). Η εμπάθυνση αυτή συνδέεται με την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους και τη νομική κατοχύρωση ενός ευρέος σώματος κοινωνικών δικαιωμάτων. Ως αποτέλεσμα, η κοινωνική ζύμωση και ενδυνάμωση της αλληλεγγύης ανάμεσα στους πολίτες που ανήκαν στην εργατική τάξη τους μετέτρεψε σε ενεργά πολιτικά υποκείμενα και ενίσχυσε τον βιόκοσμο³ τους. Το θετικό για τη δημοκρατία κλίμα άρχισε να υποχωρεί σταδιακά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, ο οποίος υιοθέτησε μια ξενόφοβη και εθνικιστική στάση απέναντι στα εθνικά θέματα και το μεταναστευτικό. Οι αντιδημοκρατικές τάσεις ενισχύθηκαν ακόμα περισσότερο εξαιτίας της

² Ο όρος «κοινωνική ζωή» χρησιμοποιείται από τη Μαρία Αντωνοπούλου (2008) για τον Εμίλ Ντιρκέμ σε αναφορά προς το έργο του τελευταίου. Συγκεκριμένα, η Αντωνοπούλου γράφει: «Η φύση του ανθρώπου είναι για τον Ντιρκέμ εξ ορισμού κοινωνική. Ακριβέστερο είναι ίσως να πούμε ότι η κοινωνία συνιστά το προϊόν της αυθόρμητης κοινωνικότητας που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο. Με αυτό όμως ο Ντιρκέμ δεν θέλει να διατυπώσει ή να δεχθεί μια οιοδήποτε είδους οντολογική ή ουσιολογική αντίληψη για την ανθρώπινη φύση. Να προσδιορίσει δηλαδή την κοινωνικότητα ως μια ουσία, ως μια οντολογική πραγματικότητα που μπορούμε να αναζητήσουμε και να προσδιορίσουμε, να συλλάβουμε δηλαδή, ανεξαρτήτως των συγκεκριμένων κοινωνιών και των ιστορικών συνθηκών που διαμορφώνουν τη ζωή των ανθρώπων και η οποία βρίσκει την έκφρασή της στα επιμέρους άτομα. Είναι η κοινωνία ως ένα σύνολο, ως μια συνεκτική ενότητα ανθρώπων με κοινότητα αντιλήψεων, πεποιθήσεων και συναισθημάτων, που διαμορφώνει τα επιμέρους άτομα από τα οποία απαρτίζεται. “Το άτομο” γράφει, “είναι ένα αδιάσπαστο μέρος της κοινωνίας εντός της οποίας γεννιέται. Η τελευταία [η κοινωνία] διεισδύει σ’ αυτό από κάθε μέρος. Το να απομονώσει κανείς και να ξεχωρίσει εαυτόν απ’ αυτήν ισοδυναμεί με το να εξουδετερωθεί”» (Αντωνοπούλου, 2008, σελ. 162).

³ Η έννοια του βιόκοσμου, την οποία χρησιμοποίησε emphaticά ο Γιούργκεν Χάμπερμας, περιλαμβάνει τα δίκτυα φίλων, συγγενών, γειτόνων και συναδέλφων που, ακολουθώντας συγκεκριμένες δράσεις, υιοθετούν μια συγκεκριμένη ιδιαίτερη κοινωνική κουλτούρα και ενισχύουν την κοινωνική ολοκλήρωση (Φωτόπουλος, 2010).

μετατροπής του προγράμματος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ σε μια νεοφιλελεύθερη στρατηγική από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως και την πρώτη δεκαετία του 2000. Η νεοφιλελεύθερη στρατηγική στη διακυβέρνηση της χώρας αμφισβήτησε ανοικτά το ρόλο του συνδικαλιστικού και του φοιτητικού κινήματος και καταδίκασε συλλήβδην τα αιτήματά τους ως «λαϊκιστικά»⁴ και «συντεχνιακά».

Αυτή η κυβερνητική στρατηγική υιοθετήθηκε τόσο από τη Νέα Δημοκρατία όσο και από το ΠΑΣΟΚ και οδήγησε στην κοινωνική έκρηξη του Δεκέμβρη του 2008. Παρόλα αυτά, παγιώθηκε ως μονόδρομος, χωρίς τη δυνατότητα υλοποίησης μιας άλλης εναλλακτικής πολιτικής πρότασης κατά τη δεκαετία 2009-2019, τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων. Η άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ στη διακυβέρνηση της χώρας το 2015 υποστηρίχθηκε μαζικά από τους εργαζομένους και τα κινήματα. Παρόλα αυτά, δεν μπόρεσε να αντιστρέψει το αρνητικό για τη δημοκρατία κλίμα, καθώς και μόνο η αναφορά

⁴ Η καταδίκη των διεκδικήσεων και των αγώνων για την ενδυνάμωση των κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων ως παραγώνων του λαϊκισμού, που είναι υπεύθυνος για την κοινωνική οπισθοδρόμηση, φέρνει στο προσκήνιο τη θεωρητική συζήτηση για τον όρο «λαϊκισμός». Τους σχολιαστές του φαινομένου μπορούμε να τους χωρίσουμε σε τρεις ομάδες θεωρητικών: Από τη μια πλευρά είναι εκείνοι οι πολιτικοί επιστήμονες που συνδέουν την ενίσχυση του λαϊκισμού με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης (Pappas & Criesi, 2015). Η δεύτερη τοποθέτηση αναλύει το λαϊκισμό ως κάτι θετικό, θεωρώντας τα κοινωνικά κινήματα που δραστηριοποιούνται για την ενδυνάμωση των κοινωνικών δικαιωμάτων λαϊκιστικά (Laclau & Mouffe, 1987· Σταυρακάκης, 2019). Η τρίτη τοποθέτηση ανήκει στους πολιτικούς επιστήμονες οι οποίοι θεωρούν ότι η χρήση του όρου λαϊκιστικά για συγκεκριμένες δράσεις, όπως της Χρυσής Αυγής, στερείται θεωρητικής ακρίβειας και καθαρότητας και ότι γενικότερα η χρήση του όρου του λαϊκισμού έχει λίγα να προσφέρει στη θεωρητική ανάλυση και τη μελέτη για τη δράση των κοινωνικών κινήματων (Σεφεριάδης, 2021· Κοττονακί, 2022). Η δική μας γνώμη είναι ότι η χρήση του όρου από τη δεύτερη κατηγορία μελετητών στόχευε να διαχωρίσει το εργατικό κίνημα από την ταξική του ταυτότητα και να το εντάξει στη συνέχεια ως συλλογικότητα που δρα παράλληλα και όχι κυριαρχικά με τα «νέα κοινωνικά κινήματα» στο πλαίσιο της πλουραλιστικής ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Η συγκεκριμένη θεώρηση, που χρονικό σημείο εκκίνησης έχει την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, στόχευε στο να αποδομήσει το μαρξισμό ως μια ιδεολογία συνδεδεμένη με ένα μοντέλο κρατικού αυταρχισμού. Η έγκληση κοινωνικών ταυτοτήτων του φύλου, της φυλής και της σεξουαλικότητας πρέπει να γίνεται, σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή, ξεχωριστά και αυτόνομα από την έγκληση στην κοινωνική τάξη. Νομίζουμε όμως ότι αυτή η θεώρηση δεν είναι σύμφωνη με την ιστορία του εργατικού κινήματος, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη, που σε μεγάλο βαθμό συνδέθηκε και με το γυναικείο κίνημα και με το κίνημα υπέρ των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων. Καταρχάς το εργατικό κίνημα και το φεμινιστικό κίνημα ήταν κυρίως κινήματα διεκδίκησης του δικαιώματος της ψήφου, που τόσο οι γυναίκες όσο και οι εργάτες απέκτησαν περίπου την ίδια περίοδο στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία. Επίσης, το εργατικό κίνημα, στο βαθμό που λειτουργούσε ως κίνημα υπεράσπισης των λαϊκών μαζών, συνέδεσε τους αγώνες του με τους αγώνες άλλων ευάλωτων ομάδων, όπως οι γυναίκες και οι εθνικές μειονότητες (Koumandaraki, 1996· Κουμανταράκη, 2019).

στο συλλογικό, το δημόσιο και το κοινωνικό ερχόταν σε αντίθεση με την ανυποχώρητη στάση των ευρωπαϊκών θεσμών⁵.

Η κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη ανέλαβε μετά να κατεδαφίσει όλα τα προσχώματα που η κυβέρνηση της Αριστεράς είχε προσπαθήσει να συγκροτήσει για την προστασία των εργαζομένων και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου, και η επιβολή νομοθετημάτων που περιόριζαν στην πράξη τις διαδηλώσεις και τις απεργίες, η κατάργηση του θώρου, η συρρίκνωση των αρμοδιοτήτων της Επιθεώρησης Εργασίας ήταν μερικά από τα μέτρα που ψήφισε η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας την τριετία 2019-2022. Το σκάνδαλο των «επισυνδέσεων», όπως ευσχίμως ονομάστηκαν οι υποκλοπές των τηλεφωνικών επικοινωνιών πολιτικών της αντιπολίτευσης και δημοσιογράφων, ήταν, κατά τη γνώμη μας, παράγωγο της όλης στρατηγικής της κυβέρνησης Μητσοτάκη, η οποία στην ουσία ανέτρεψε, με σειρά νομοθετημάτων για την εργασία και την εκπαίδευση, δικαιώματα και κατακτήσεις που είχαν θεσμοθετηθεί από τη δεκαετία του 1980. Κύριος αντίπαλος των πολιτικών της κυβέρνησης Μητσοτάκη ήταν η κοινωνική ενδυνάμωση των πολιτών, με την έννοια ότι τόσο οι κοινωνικές επαφές όσο και οι δράσεις αλληλεγγύης έμπαιναν στο στόχαστρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αντικατάσταση του μαθήματος της Κοινωνιολογίας από τα Λατινικά ως εξεταζόμενο μάθημα στην Γ΄ Λυκείου, απόφαση που καταδικάστηκε πρόσφατα από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Η πολιτική αυτή ήταν σύμφωνη και με μια αντίληψη που αντιλαμβανόταν κάθε πολιτική ή επιστημονική τοποθέτηση που υπερασπιζόταν την αξία της συλλογικότητας ως «κομμουνιστική»⁶.

Η οργάνωση της αντίστασης των σωματείων

Μέσα σε αυτό το ζοφερό πολιτικό περιβάλλον το εργατικό κίνημα καλούνταν να ξεφύγει από τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και να συγκροτήσει διαδικασίες στη βάση των εργατικών σωματείων που θα ενίσχυαν την μαζική οργάνωση των εργαζομένων. Ένα σοβαρό πρόβλημα που απασχολούσε τα σωματεία, ειδικά αυτά που εκπροσωπούσαν εργαζομένους με επισφαλείς σχέσεις εργασίας, ήταν η καταγραφή των μελών τους. Οι μορφές ευέλικτης εργασίας και ειδικά η τηλεργασία, η οποία αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο της πανδημίας, εμπόδιζαν την επικοινωνία και δυσκόλευαν τα σωματεία να

⁶ Βλ. σχετικά: «Η εξαφάνιση της Κοινωνιολογίας από τα σχολεία»: https://www.efsyn.gr/ellada/ekpaideysi/298389_i-exafanisi-tis-koinoniologias-apo-ta-sholeia (προσπελάστηκε στις 7/11/2022).

έρθουν σε επαφή με τα μέλη τους. Μια πάγια τακτική των εργοδοτών ήταν να μη δίνουν τις προσωπικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις των εργαζομένων τους στους εκπροσώπους των σωματείων προκειμένου να τους ενημερώσουν για τις κινητοποιήσεις τους. Σε μια προσπάθεια να λύσουν το πρόβλημα της επικοινωνίας τα σωματεία άνοιγαν λογαριασμούς στο facebook για να δημοσιοποιήσουν τη δράση τους. Αυτές οι συναντήσεις στόχευαν στην ενδυνάμωση της συναδελφικότητας μεταξύ των εργαζομένων και της αίσθησης του ανήκειν στη συλλογικότητα των μελών του σωματείου. Η ίδια η συγκρότηση των σωματείων των επισφαλώς εργαζομένων προσπαθούσε να αλλάξει το πνιγηρό τοπίο των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν το Πανελλαδικό Σωματείο Εργαζομένων στην Έρευνα και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, η συνδικαλιστική οργάνωση των ερευνητών και των διδασκόντων οι οποίοι δεν κατείχαν θέση ΔΕΠ στα ελληνικά πανεπιστήμια και αντιμετώπιζαν προβλήματα σχετικά με την περιορισμένη ασφαλιστική προστασία και τις χαμηλές αποδοχές τους. Η ευελιξία των εργασιακών τους σχέσεων δυσχέραινε τη μεταξύ τους επαφή και επομένως η συμμετοχή στο σωματείο αποτελούσε ένα πρώτο βήμα για την οικοδόμηση σχέσεων αλληλεγγύης.

Οι μαζικές συγκεντρώσεις στη γενική απεργία της 9ης Νοεμβρίου 2022 και της επετείου του Πολυτεχνείου μια εβδομάδα αργότερα απέδειξαν ότι οι συλλογικότητες του εργατικού και του φοιτητικού κινήματος δεν έχουν διαλυθεί, αλλά αντίθετα έχουν διατηρήσει τη δυναμική τους. Μάλιστα, το ότι η γενική απεργία έλαβε χώρα κατά τις ώρες που δεν λειτουργούσαν τα ΜΜΕ, εξαιτίας της συμμετοχής των εργαζομένων τους σε αυτή, κατέδειξε το γεγονός ότι τα κόμματα της Αριστεράς διαθέτουν ακόμα συμπαγή οργανωτική δομή και δεν έχουν μετατραπεί τελεσίδικα σε κόμματα-καρτέλ, που η επαφή με τα μέλη τους διενεργείται μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας «φίλων» του κόμματος. Η μαζική συμμετοχή έδειξε ότι, παρά την εχθρική στάση της κυβέρνησης, την οικονομική κρίση και την πανδημία του κορονοϊού, οι συλλογικότητες που εκπροσωπούν το φοιτητικό, το φεμινιστικό και το εργατικό κίνημα προσπαθούν να εκφράσουν δυναμικά τη διαμαρτυρία τους ενάντια στο νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα της κυβέρνησης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει, νομίζουμε, να εξεταστεί εάν υπάρχουν οι προϋποθέσεις να επιστρέψει η χώρα υπό σοσιαλδημοκρατική διακυβέρνηση. Αυτό που εξετάζεται από τους πολιτικούς επιστήμονες που ασχολούνται με το ζήτημα είναι ποιο θα ήταν το πολιτικό κόμμα ή η συνεργασία κομμάτων που θα έβγαζε τη χώρα από το τέλμα και την παρακμή στην οποία την οδήγησαν οι

μακρόχρονες πολιτικής δημοσιονομικής λιτότητας (Τάσης κ.ά., 2022· Γαζή κ.ά., 2022). Όροι όπως «pasokification» και «kolotoumba» βρέθηκαν ως λήμματα στη Wikipedia και συζητήθηκαν ευρέως, σηματοδοτώντας την αδυναμία των ελληνικών κομμάτων ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ να διατηρήσουν μια στρατηγική ενάντια στο νεοφιλελεύθερο δόγμα «ΤΙΝΑ». Το ζήτημα δεν είναι το πώς θα ανασυγκροτηθούν οι αριστερές κινηματικές οργανώσεις για να στηρίξουν τα δύο αυτά κόμματα στον προεκλογικό αγώνα, αλλά το εάν αυτά τα δύο κόμματα θα καταφέρουν να πείσουν τα μέλη των οργανώσεων για τη στήριξή τους.

Στις εθνικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 το ποσοστό της αποχής κινήθηκε στο 43,43%, αυξημένο κατά 13,14% από το αντίστοιχο ποσοστό των εκλογών του Ιανουαρίου 2015 (35,38%)⁷. Στις εκλογές του Ιουλίου του 2019 το ποσοστό της αποχής μειώθηκε ελάχιστα κατά 1,75% και ανήλθε στο 42,22%⁸. Αυτή η σταθερότητα δείχνει ως ένα βαθμό ότι οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 που απομακρύνθηκαν μετά την αλλαγή πολιτικής τον Ιούλιο του 2015 δεν κατεύθυναν την ψήφο τους σε κάποιο άλλο κόμμα της Αριστεράς, αλλά απείχαν μαζικά από τις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις ή κατευθύνθηκαν κυρίως προς τη Νέα Δημοκρατία και δευτερευόντως προς το ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ. Η ήττα του ΣΥΡΙΖΑ και των υπόλοιπων δυνάμεων της Αριστεράς στις εκλογές του 2019 μπορεί να ιδωθεί ως συνέπεια της αποχής, γεγονός που μπορεί να σημαίνει ότι ακόμα και οργανωμένα μέλη συνδικαλιστικών και φοιτητικών παρατάξεων οι οποίες κινούνται στα αριστερά του ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται πως την επιλέγουν συνειδητά.

Η νίκη λοιπόν της Νέας Δημοκρατίας στις εκλογές του 2019 και η αντεργατική πολιτική την οποία ακολούθησε η κυβέρνηση Μητσοτάκη δεν σηματοδοτούν αναπόφευκτα τη διάλυση των αριστερών συνδικαλιστικών οργανώσεων αλλά περισσότερο την αποστασιοποίησή τους από το πολιτικό παιχνίδι της κεντρικής πολιτικής σκηνής. Σηματοδοτούν άραγε και μια κρίση εμπιστοσύνης στην κοινοβουλευτική δημοκρατία από την πλευρά της κινηματικής Αριστεράς; Η

⁷ Βλ.: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CF%82_%CE%A3%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85_2015 (προσπελάστηκε στις 24/12/2022).

⁸ Βλ.: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CF%82_2019 (προσπελάστηκε στις 24/12/2022).

μαζική συμμετοχή νεολαίων και συνδικαλιστών στη συγκέντρωση μπροστά από τα δικαστήρια την ημέρα της απόφασης για την καταδίκη της Χρυσής Αυγής τον Οκτώβριο του 2020 έδειξε ότι η αποχή στις εκλογές δεν ισοδυναμεί με πολιτική απάθεια – το αντίθετο μάλιστα.

Συμπεράσματα

Η κρίση των δημοκρατικών θεσμών, σύμπτωμα της οποίας ήταν και η υπόθεση των λεγόμενων «επισυνδέσεων», οφείλεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό και στην αδυναμία του ΣΥΡΙΖΑ, ως βασικής πολιτικής έκφρασης της Αριστεράς, να χαράξει μια συνεπή φιλολαϊκή πολιτική που θα ευνοεί μακροπρόθεσμα τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Αποτέλεσμα της αδυναμίας αυτής είναι η αποστασιοποίηση μέρους της λαϊκής του βάσης από τη συμμετοχή στις εκλογές, από την οποία δεν ωφελήθηκαν τα υπόλοιπα αριστερά κόμματα, αλλά η Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ. Παρόλα αυτά, οι κομματικές οργανώσεις τόσο του ΣΥΡΙΖΑ όσο και των υπόλοιπων αριστερών κομμάτων, όπως το ΚΚΕ, διατηρούν την επιρροή τους στο εκλογικό σώμα και αποτελούν τη βασική οργανωτική δομή για σημαντικά γεγονότα, όπως η συγκέντρωση για την καταδίκη της Χρυσής Αυγής τον Οκτώβριο του 2020 ή η γενική απεργία στις 9 Νοεμβρίου 2022. Στο βαθμό που αυτές οι συγκεντρώσεις είναι μαζικές και θέτουν στο στόχαστρο την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, δεν διαπιστώνουμε ότι η πολιτική απάθεια έχει κερδίσει έδαφος και ότι οδηγούμαστε σε μια πολιτική σκηνή που κόμματα-καρτέλ αποφασίζουν για κρίσιμα ζητήματα, αδιαφορώντας για την άποψη των πολιτών. Την ίδια στιγμή, ο κίνδυνος που υπάρχει είναι η μαζική συνδικαλιστική συμμετοχή να ποινικοποιηθεί και να πέσει θύμα βίαιης καταστολής από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Στο σημείο αυτό εκείνο που θα αξίζει να διερευνηθεί είναι κατά πόσο τα κόμματα της Αριστεράς θα υποστηρίξουν τους λαϊκούς αγώνες, συγκρατώντας έτσι τους δημοκρατικούς θεσμούς από την αναπόφευκτη παρακμή⁹.

⁹ Ο Κώστας Ελευθερίου (2021) τονίζει τη σημασία της εσωτερικής δημοκρατίας των κομμάτων και της δυνατότητάς τους να συμπεριλαμβάνουν στις τάξεις τους άτομα και ομάδες ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή και την τάξη ως βασική προϋπόθεση διατήρησης της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία τον Ιανουάριο του 2015 ήταν «απόρροια [...] της βούλησής του να μετεξελιχθεί από κόμμα διαμαρτυρίας σε κόμμα κυβερνητικής υπευθυνότητας» (Ελευθερίου, 2021, σελ. 329). Αυτό που πρέπει εδώ να τονιστεί όμως είναι ότι, για να είναι πλέον το 2023 ο ΣΥΡΙΖΑ βιώσιμη κυβερνητική πρόταση, πρέπει να ξαναγίνει κόμμα διαμαρτυρίας πρωτίστως και στη συνέχεια κόμμα κυβερνητικής υπευθυνότητας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αντωνοπούλου, Μ. (2008). Οι Κλασικοί της Κοινωνιολογίας. Κοινωνική θεωρία και Νεότερη κοινωνία, Αθήνα: Σαββάλας.

Γαζή, Ε. κ. ά. (2022). Η Σοσιαλδημοκρατία στο Προσκήνιο ξανά; Αθήνα: Πόλις.

Ελευθερίου, Κ. (2021). Το Πολιτικό Κόμμα. Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο Εναλλακτικών Ιδεών και Πολιτικών ΕΝΑ.

Κουμανταράκη, Ά (2020). Γυναίκες στο συνδικαλισμό των επαγγελματιοβοτεχνών 1919 -1999. Στο Δ. Μπαχάρας (Επιμ.), Πτυχές της Ιστορίας της ΓΣΕΒΕΕ: Ταυτότητες, Αιτήματα, Αναπαραστάσεις στην Τέχνη και τον Πολιτισμό. Αθήνα: ΓΣΕΒΕΕ (σσ. 58 -67). Αθήνα: ΓΣΕΒΕΕ.

Κουμανταράκη, Ά. (2019). Το Φοιτητικό Κίνημα από την Μεταπολίτευση στην Κρίση. Στο Γ. Καραγιάννης & Κ. Κανελλόπουλος (Επιμ.), Από την Μεταπολίτευση στην Κρίση: Όψεις και Προοπτικές της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (σσ. 193 -210). Αθήνα: Έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης.

Παπανικολόπουλος, Δ. (2022). Ακραίο Κέντρο: δεν είναι αυτό που νομίζετε. Left.gr. <https://left.gr/news/akraio-kentro-den-einai-ayto-poy-nomizete>. Ημερομηνία πρόσβασης: 24/12/2022.

Σεβαστάκης, Ν. (2022). Περί Ακραίου Κέντρου. The Books' Journal. <https://booksjournal.gr/gnomes/3833-peri-akraiou-kentrou>. Ημερομηνία πρόσβασης: 24/12/2022.

Σεφεριάδης, Σ. (2021). Λαϊκισμός, Δημοκρατία, Αριστερά. Η Πρόκληση της Μεθόδου. Αθήνα: Τόπος.

Σταυρακάκης, Γ. (2019). Λαϊκισμός. Μύθοι, Στερεότυπα, Αναπροσανατολισμοί. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Τάσσης, Χ. κ. ά. (2022). Σοσιαλισμός και Πολιτική Εξουσία Σήμερα. Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.

Τουρναβίτη – Καλτσόγια, Ν. (1990). Η θέση της γυναίκας στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Ανελιξεις και Προσαρμογή. Β' Μέρος, Ο Αγώνας της Γυναίκας, 44, σσ. 28 -38.

Τσακίρης, Α. (2006). Ο Συνδικαλισμός των Εργαζομένων στις Τράπεζες στην Ελλάδα (1974 – 1993). Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Φωτόπουλος, Ν. (2010). Από το μονοδιάστατο άνθρωπο στην αποικιοποίηση του βιοκόσμου: Χέρμπερτ Μαρκούζε και Γιούγκεν Χάμπερμας απέναντι στη Νεωτερικότητα. Στο Σ. Κονιόρδος (Επιμ.), Κοινωνική Σκέψη και Νεωτερικότητα στον 20 αιώνα (σσ.325-346). Αθήνα: Gutenberg.

Koumandaraki, A. & Tsakiris, A. (2018). Gender and Precarity in Crisis – Ridden Greece. In J. Nowak, P. Birke and M. Dutta (Eds.), *Workers' Movements and Strikes in 21st Century* (pp. 273 -288). London: Rowman and Littlefield International.

Koumandaraki, A. (1996). *Labour Identity in the Semi-Periphery: The Case of the Greek Trade Union Movement*. Ph.D Thesis. University of Essex.

Kotronaki, L. (2022). "Understanding the contemporary far right from the perspective of social movement's theory". Politics of Liberation Seminar. Rosa Luxemburg Stiftung. Office in Greece.

Laclau, E. & Ch. Mouffe (1987). *Post-Marxism without Apologies*. New Left Review. Vol. 166, pp. 79-106.

Pappas, T. (2015). Populism and Crisis: A Fuzzy Relationship? In T. Pappas & H. Kriesi (Eds.), *European Populism in the Shadow of the Great Recession* (pp. 303-325). Colchester: ECPR Press.

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Ζαλοκώστα 8, 2ος όροφος
Τ.+30 210 3647912

info@enainstitute.org
enainstitute.org

